

LUKA HORJAK

VEČNAGLASNICE V SLOVENISTIČNEM JEZIKOSLOVJU: BESEDOTVORNI IN FONOLOŠKI PREGLED

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.28.1.05](https://doi.org/10.3986/JZ.28.1.05)

V prispevku je kronološko predstavljena obravnava večnaglasnic v slovenščini od 19. stoletja do danes. Največ pozornosti je namenjene povezavi med večnaglasnostjo in besedotvornjem, saj jezikoslovci število naglasov povezujejo z zgradbo tvorjenke oz. besedotvorno vrsto. Poleg prevladujočega besedotvornega vidika so predstavljena tudi dognanja metrične fonologije, ki predstavi fonološka pravila za določanje števila primarnih naglasov.

Ključne besede: večnaglasnice, besedotvorje, fonologija, naglas, slovenščina

Multiple Stress in Slovenian Linguistics: Derivation and a Phonological Overview

This article presents a discussion of multiple stress in Slovenian chronologically from the nineteenth century until today. It focuses on the relationship between multiple stress and derivation because linguists connect the number of stresses in a lexeme with the structure of the derived word or word-formation class. In addition to the dominant aspect of derivation, findings in metric phonology are presented, which introduce the rules for determining the number of primary stresses of each derived word.

Keywords: multiple stress, derivation, phonology, word stress, Slovenian

1 UVOD

V slovenskem jeziku ima vsaka beseda praviloma en naglas, nekatere besede, zlasti nekatere zloženke, sklopi in sestavljenke, pa so lahko večnaglasne.¹ Merila v *Slovenski slovnici* so skopa, v SSKJ in SP 2001 pa je obravnava neenotna, zato se kaže potreba po celovitejši teoretični in empirični obravnavi vprašanja večnaglasnosti v slovenskem knjižnem jeziku, s čimer bodo nastajajoča in bodoča slovarska dela dobila podlago za uslovarjenje naglasa tvorjenk. Namen prispevka je strnjeno predstaviti obravnavo večnaglasnosti v slovenščini od 19. stoletja do danes, poudariti metodološke razlike med posameznimi jezikoslovci oz. pristopi in predlagati metodo, kako celovito obravnavati problematiko v bodoče.²

Zahvaljujem se doc. dr. Saški Štumberger, izr. prof. ddr. Petru Jurgcu in anonimnemu recenzentu za dragocene komentarje in popravke.

1 V prispevku bosta uporabljena termina večnaglasnica in večnaglasen, ki zajemata tudi največjo podskupino, tj. dvonaglasnice.

2 Zgodovina slovenskega besedotvorja je obravnavana v več objavah (gl. Bajec 1952: 122–128; Vidovič Muha 2011: 113–137; 2019; Šekli 2015: 236–263).

Trenutno je v sodobnem slovenističnem jezikoslovju uveljavljena delitev tvorjenk po tvorbeno-pretvorbni metodi, ki jo je vpeljala Ada Vidovič Muha (2011). Ta razvršča tvorjenke v posamezne tipe glede na skladenjsko pretvorbo. Ločuje izpeljanke (navadne in modifikacijske), sestavljenke, zloženke (medponskoobrazilne, medponsko-priponske, priredne), tvorjenke iz predložne zveze in sklope. Za lažje razumevanje prispevka si na kratko oglejmo morfološko zgradbo tipov tvorjenk. Pri izpeljankah je korenskem morfološku dodana pripona, pri sestavljenkah je korenskem morfološku dodana predpona, zloženke so sestavljene z vsaj dveh korenskih morfološkov (vmes je lahko medpona), pri tvorjenkah iz predložne zveze pa sta korenu dodani tako pripona kot predpona, za sklope pa je značilno to, da sestavine le zapišemo skupaj (npr. *bogpomagaj*). Za več gl. Vidovič Muha 2011. V prispevku bodo termini, ki so jih jezikoslovci uporabljali v svojih delih, pojasnjeni s sodobnimi ustrezniki na podlagi primerov.

2 OD VODNIKA DO SP 1962³

- 2.1 Že pri **Valentinu Vodniku** (1811: 50) najdemo dva naglasa pri vrstilih števnikih od 50. naprej (*pédefěti*, *šhědefěti*), prvi pa o večnaglasnosti piše **Peter Dajnko** (1824), ki najverjetneje po nemškem zgledu omenja glavni (nem. *Hauptton*) in stranski naglas (nem. *Nebenton*)⁴ in navaja primera *nědovólnost* in *prótigovorěnje*. Pri večzložnih besedah je glavni naglas na zlogu z dolgim samoglasnikom, stranski naglas je na srednje dolgih zlogih. Drugi zlogi pri večnaglasnicah niso naglašeni (Dajnko 1824: 38). Večnaglasnost se pojavi pri skupini tvorjenk, ki jih Dajnko imenuje *zusammengesetzte Wörter*.⁵ Glavni naglas nosi najpogostejše prvi zlog določne besede, prvi zlog osnove besede pa stranski naglas (*rěpokěpec*, *prótiněžec*, *zlátovrěanka*).⁶ Izjeme so glagoli, ki so nastali z dodajanjem neločljive nepregibne besede, in izpeljanke iz njih (*domísliti*, *natěgnuti*, *nategáč*, *razoděvati*, *razoděvač*).

3 Slovenistično jezikoslovje do Toporišiča ni dosledno ločevalo med poudarkom (stavčna kategorija) in naglasom (besedna kategorija). Vodnik (1811) za naglas uporablja termin vdar, Dajnko (1824) uporablja nemška Ton oz. Accent, Perušek (1890), Breznik (1916) in SP 1935 uporabljajo naglas, Škrabec izmenično naglas ali poudarek, podobno je tudi v SP 1950, Bajec (1952) uporablja poudarek (tudi akcent), enako je tudi v SS 1956 in SP 1962.

4 O glavnem in stranskem naglasu oz. polnaglasu piše Adelung (1781: 72–74) v nemški slovnici. Z ostrivcem Dajnko (1824: 7–8) označuje dolge, s krativcem kratke, s strešico pa srednje dolge (nem. *mitteltönend*) samoglasnike. Slednji so po trajanju med dolgimi in kratkimi, pojavljajo se na tistih zlogih, ki so lahko kratki oz. dolgi, npr. *bràt*, *bráta* (Dajnko 1824: 8). Po pregledu primerov ugotavljamo, da gre za stranske sklonске oblike besed, ki so v imenovalniku ednine enozložne (*kròp*, *kròpa*).

5 S sodobnega vidika spadajo v to skupino zloženke, sestavljenke, tvorjenke iz predložne zveze in sklopi; skupno jim je to, da niso nastali samo s pomočjo priponskega obrazila (gl. Vidovič Muha 2019: 14).

6 Dajnkov izraz določna beseda (nem. *Bestimmungswort*) razumemo kot podredni del skladenjske podstave, iz katerega je nastala zloženska, izraz osnovna beseda (nem. *Grundwort*) pa kot nadredni del skladenjske podstave. Podredni del skladenjske podstave Vidovič Muha (2011: 141) imenuje določujoči del, nadredni pa jedro. Na primeru *rěpokěpec*, ki ima po aktualni be-

Glavni naglas naj bi bil označen z ostrivcem, stranski pa s strešico, a primeri tega ne izkazujejo (Dajnko 1824: 38–39). Dajnko (1824: 38) nedosledno navaja primere pri večzložnih besedah, kjer dodaja primer *něpamětnost*, iz česar ni jasno, kateri naglas naj bi bil glavni, po analogiji z *nědovólnost* nosi glavni naglas zlog *-met-*, predpona *ne-* pa stranskega. Glede na primere je očitno lahko stranski naglas tudi na kratkem zlogu.

2.2 Rajko Perušek večnaglasnost povezuje z zgradbo zloženk, ki jih deli na prave in neprave, tj. primaknjenke.⁷ Slednje imajo pogosto več naglasov, saj se njihovi posamezni deli lahko samostojno rabijo v stavku (*mójster-skáza*), kar za prave zloženske, ki imajo vedno le en naglas (*zlatolás*), ne velja (Perušek 1890: 12–13).

2.3 Pri Stanislavu Škrabcu (1994b: 168–169; 1998: 22) imajo dva naglasa skržene besede iz več samostojnih besedic (*ně'kádô', kâ-dâ-r*) in besede, ki so sestavljene brez veznega vokala (*pě'tstô'lětnica, pô',lžémâl'j'nik*), te imenuje nove sestavljenke (1994b: 114). Kot posebni kategoriji večnaglasnosti omenja klicalnik (tj. zvalnik) in velelnik.⁸ Klicalnik ima v ribniškem govoru z okolico dva naglasa, če se uporablja kot samostojna ali prva beseda v besedni zvezi in »se kliče s silo« (*tětà! màti ljùba! Jànèz!*), sicer prvi naglas izgine (*tetà!*) (1994a: 23–24). Velelnik je dvonaglasen, »keder hočemo kaj ukazati, kar se ima v hipu nemudoma storiti,« in je prva ali edina beseda stavka (*něsì, běžitě*), sicer pa so velelniki naglašeni le na zadnjem zlogu (Škrabec 1994a: 23; 1998: 22). Pri klicalniku in velelniku torej vidimo, da je število naglasov odvisno od govorne situacije in namena govorca.

2.4 Slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika ([1894–1895] 2006) glede večnaglasnosti ne sledi Škrabcu, saj so sklopi enonaglasni (*věndar, vsělej*), enako tudi besede, sestavljene brez veznega vokala (*petstolětnica*). V slovarju so nekatere besede večnaglasne, npr. slovar vsebuje 60 večnaglasnic, ki imajo (naglašeno) predpono *pòd-* (*pòdadmíral, pòdqbčina, pòdraboprodâjnik*). Pri pregledu tvorjenk s sestavino *zdravnik* ali *vodja* ugotovimo, da so zloženske (*zobozdravnik, živinozdravnik, računovódja, strojevódja*) enonaglasne, nekatere sestavljenke pa večnaglasne (*nàdzdravnik, pòdzdravnik, pòdvódja*). V predgovoru slovarja Maks

► sedotvorni teoriji skladenjsko podstavo *ta, ki koplje repo*, vidimo, da je jedro *koplje* (koren: {kop-}) in določujoči del *repo* (koren: {rep-}).

7 Perušek (1890: 12) primaknjenke opredeljuje kot zloženske, katerih posamezni deli se lahko samostojno rabijo v stavku, npr. *laket-brada, nehvaležen, pravnik, gazi-blato*. Primaknjenko *laket-brada* sestavljata imenovalnika ednine besed *laket* in *brada*, *nehvaležen* nikalnica *ne* in pridevnik *hvaležen*, *pravnik* členica *pra* in samostalni *vnuk*, *gazi-blato* pa velelnik 2. os. ed. glagola *gaziti* in samostalni *blato*. S sodobnega vidika so to sestavljenke (*nehvaležen, pravnik*) in sklopi (*laketbrada, gaziblato*). SP 2001 za primer *laketbrada* predvideva zapis skupaj, SSKJ² pa navaja tudi zapisovanje narazen. Primera *gaziblato* ni v nobenem sodobnem slovarskem priročniku.

8 O klicalniku pri Škrabcu v gorenjščini piše Jožica Škofic (2003: 166).

Pleteršnik (2006: IX–X) pravi, da mora biti dolensko naglaševanje temelj knjižnega naglaševanja, zato se pri onaglaševanju iztočnic opira na objavljene razprave Matije Valjavca in Stanislava Škrabca (delno slovarjev Antona Murka in Antona Janežiča) ter na poznavalce kranjskega, še posebej pa dolenskega naglasa.

V prvih dveh slovenskih pravopisih iztočnice niso onaglašene.

- 2.5 Po Škrabcu je teorijo prevzel **Anton Breznik** (1916: 35), ki kot večnaglasne besede obravnava sklope (*vèndâr, mèndà, dòkàj*) in sestavljenke (*devêtdesetlêtnik, prábábica*), a je v 4. izdaji slovnice dikcijo spremenil. Sklope in nesestavljene besede obravnava kot enonaglasne (*hudoûrnik, velikonôčni, morebíti*), kot večnaglasne pa »le po tujih jezikih in na novo narejene sestavljenke« (*prádóba, pòdod-dêlek*) (Breznik 1934: 38). Drugače naglas obravnava tudi v razpravi *Zloženke v slovenščini* (Breznik 1982: 316); tam kot večnaglasne obravnava le sklope.⁹

- 2.6 V **Breznik-Ramovševem pravopisu** (SP 1935) so s po dvema naglasoma onaglašene posamezne sestavljenke (*ànorgáničen, dèskriptíven, pràdomovína, nàdpastír*). Pri geslu *pra-* beremo, da ta predpona v sestavljenkah ohrani svoj poudarek. Vprašanje večnaglasnosti teoretično ni rešeno, kot enonaglasne so navedene spojenke. S sodobnega vidika spadajo k spojenkam tako zloženke kot sklopi (gl. primere v SP 1935: XV–XVIII). Nekatere spojenke se pišejo skupaj, ker imajo en naglas (*velikonôčni*), narazen pa se pišejo tiste, pri katerih vsaka beseda ohrani svojo obliko in naglas (*Velika nóč*). Ogledamo si lahko le posamezne zglede v slovarskem delu, paberkovalno smo izpisali gesla z več naglasi na *B* in *Č*: *bákra-stordêč, bêlorumên, blêdomóder, Čêhoslovák* [državljan *čêškoslováške* republike, *Čêškoslováško*], *čêščênamaríja, četvéroglásen, četvérospêv, četvérovprêga*.

- 2.7 **Slovenski pravopis iz leta 1950** (1950: 37) sledi predhodnemu pravopisu, saj loči med spojenkami ter sklopi. Spojenke se pišejo skupaj in so običajno enonaglasne, pri sklopih pa vsaka beseda ohrani svojo obliko in naglas, pišejo se narazen.¹⁰ Ker je meja med spojenkami in sklopi težko določljiva, zapis ni povsem enoten, kar kažejo primeri (*nebódigatrêba, klátivítez, živordêč*). Sklopi tipa *màrsikdo* so enonaglasni. V Navodilih za zborni izreko (SP 1950: 54–56) najdemo termin stranski poudarek (tj. naglas). SP 1950 loči tri skupine dvonaglasnih besed glede zapisovanja stranskega naglas. Z ostrivcem je označen pri besedah, pri katerih je »stranski poudarek na prvem zlogu izrazito dolg in stalen« (SP 1950: 55) (*pólmésece, právir*,

⁹ Sestava je Breznikova nadpomenka za sklope in zloženke. Nekateri sklopi imajo enoten pojem po pomenu (*mož beseda*), drugi pa po pomenu in obliki (*nepridipravi, nebodigatreba*). Izraz sestavljenka iz slovnice zamenja z zloženko (gl. Breznik 1982: 316).

¹⁰ S sodobnega vidika spadajo k spojenkam tako zloženke (*hudournik, samouk, vodomet*) kot sklopi (*nebodigatreba*). Pri sklopih pa najdemo predvsem besedne zveze, npr. *čebela delavka, možicelj vstajač*, in besede, ki jih lahko obravnavano tudi kot sklope, npr. *žal beseda*. Za primere gl. SP 1950: 37–43.

bógvé, živorděč), in s krativcem pri »mladih sestavljenkah« (*nàdučítelj, nàdúren, pòdpredsédnik*). Stranski naglas, odvisen od ritma, ni označen.

V primerjavi s SP 1935 so tudi v SP 1950 posamezne predpone onaglašene, npr. pri predponi *prá-* je navedeno, da ohrani svoj naglas (tukaj z dolgim naglasom): *prábábica, prábítje, prádáven, prádavnína, práfáktor* ipd. Iz SP 1950 smo izpisali vse večnaglasne besede, ki jih najdemo v slovarskem delu na B in Č: *bákrastorděč, béloruměn, Čéhoslovák*. Primeri *čtveroglásen, čtverospěv, čtverovprěžen*, ki imajo v SP 1935 še po dva naglasa, imajo v SP 1950 le enega.

2.8 Anton Bajec (1952) o besedah z več naglasi piše pri zloženkah,¹¹ ki jih je po obliki delil na sklope, imperativne zloženske in imenske zloženske. Glede naglasa sklopov citira Miklošiča (1875: 347), ki pravi, da obe sestavini obdržita svoj naglas, če lahko stojita sami, kadar pa to ni možno – za primer navaja besedo *golobrad* – pa to ni nujno. Pri sklopih Bajec (1952: 86) pravi, da »ko pride zaradi enotnega pojma do enotnega izgovora, se rado zgodi, da nastopi tudi en sam poudarek«. Kot primer navaja *dobro jútro* ali *dobervečér*. Enako je z enonaglasnostjo, ko je iz sklopa nastal že pravi samostalni (neprídiprav). Kot dvonaglasne navaja še *nebódigatrěba, bógobváruj, ávemarija*, pri čemer so mu sklopi *bógpomagaj, dól'gcas, pěšpolk* enonaglasni. Bajec nima jasnih meril o večnaglasnosti. Kazusni sklopi¹² (*bojaželen, častihlepen*) so enonaglasni.

2.9 V Slovenski slovnici štirih avtorjev (SS 1956) avtorji pišejo, da »sta v nekaterih zloženkah sestavna dela tako občutna, da poudarjamo oba« (SS 1956: 32). Ločujejo glavni in stranski poudarek. Stranski poudarek je pri nekaterih besedah lahko dolg (*prábábica, pólměsec, živomóder, temnózelěn, práděd*), pri nekaterih mladih sestavljenkah je prvi sestavni del naglašen zaradi pomena (*nàdučítelj, pòdpredsédnik, prědtěkma*), v veliko primerih pa je stranski poudarek odvisen od pomenske/čustvene zveze ali ritma (*nàjvěč, nàjmànj, nèmogóče, nèveďé*). Avtorji navajajo še, da stranske poudarke večkrat zahteva ritem govora (SS 1956: 32).

2.10 V Slovenskem pravopisu iz leta 1962 (SP 1962: 32) je večnaglasnost obravnavana zgolj v opombi pri poudarku. Nekatero zložene besede dobijo še stranski poudarek, ki pa v slovarskem delu ni zaznamovan (*něverjěten, nàjlěpši, górnjeavstríjski*). Nekatero novejšo, knjižno zloženko imajo dva prava poudarka (*pánôga, pásónce*).

¹¹ Za Bajca (1952: 81–82) je zloženska »beseda, sestavljena iz dveh (ali več) besed, katerih samostojni pomen jezik še občuti, a vendar dajeta v zložitvi neki tretji, od sestavin različen pomen. Pri tem sta sestavini lahko samo druga ob drugo postavljeni, lahko pa tudi tesno spojeni, ohraniti moreta vsaka svoj akcent ali prideta pod en skupni poudarek: *figa + mož > figa môž; volk + dlaka < volkodlák*. V prvem primeru se sestavini v pisavi nista spojili, pa vendar imata v določenem rabi poseben, enoten pomen. Brez enotnega pomena ni zloženske, zato je *velika noč* 'eine grosse Nacht' ni zloženska, pač pa *velika noč* 'Ostern'; *novó mesto* 'eine neue Stadt' : *Novo mesto* 'Neustadt, Novgorod'; čeprav ju pišemo narazen, sta v bistvu zloženci z enotnim pomenom.«

¹² Sklopi, v katerih je ena sestavina v roditeljski.

O naglasu in pomenskem razlikovanju pri zloženkah tipa *angloamêriški* in *ánglo-amêriški* v SP 1962 piše Saška Štumberger (2015: 763).

3 OBRAVNAVA JOŽETA TOPORIŠIČA

Toporišičevo obravnavo naglasa pri tvorjenkah lahko razdelimo na več obdobj: na čas pred letom 1970, ko je kot glavni poročevalec v pravopisno-pravorečni komisiji, ki je odločala tudi o naglasnih vprašanjih v nastajajočem akademskem slovarju slovenskega knjižnega jezika, s svojo teorijo skušal vplivati na nastajajoči SSKJ, na obravnavo v *Slovenski slovnici* (1976–2004) ter na polemično dopisovanje z Ado Vidovič Muho. Njegova obravnava temelji na spoznanjih predhodnikov, predvsem Škrabca in Breznika. Trdil se je odkriti besedotvorno-pomenska jezikoslovna merila (Toporišič 1969: 53).

Kritičen je do opuščanja večnaglasnosti v SP 1962 in v SS 1956. Kritizira pojma stranski in glavni poudarek, ki ju uvaja SS 1956. Zdi se mu, da ima ravno prvi zlog močnejši poudarek kakor drugi, pri čemer se sklicuje na Škrabčeva opažanja. Poudarja, da je večnaglasnost lastnost besede in ni odvisna od ritma in čustvenosti, kakor predvideva SS 1956 in kakor ne nazadnje piše tudi Škrabec o velelniku in klicalniku (gl. 2.3). Ugotavlja, da se je število dvonaglasnic iz SP 1950 do SP 1962 zmanjšalo. Kritičen je do poskusnega zvezka SSKJ, ki pri onaglaševanju sledi SP 1962. Na podlagi pregleda virov piše, da večina jezikoslovcev meni, da so dvo- ali večnaglasni sklopi, sestavljenke in zloženke, a ne vedno (Toporišič 1967: 128–135).

3.1 Pri sklopih je bilo za Toporišiča bistveno merilo pomen. Sklop je enonaglasen, če je njegov pomen neodvisen od pomena besed, ki ga sestavljajo (*boglónaj*, *očenáš*, *polotòk*), drugače so sklopi večnaglasni (*pólmésec*, *bógpomágaj*, *figamóž*). Pozdravi so enonaglasni (*dobro jútro*). Zaimki in prislovi imajo običajno dva naglasa (*màrsikatéri*, *rédkokdó*, *rédkokjé*); posebej navaja dvonaglasne prislovne sklope, ki imajo v podstavi dva prislova (podredni: *vsêeno*, *vsènaokóli*, *vsènaokróg*, *vsènavskriž*, *vsènavskrižem*, *vsèokóli*, *vsèpočéz*, *vsèpovsód*, *vsèskóz(i)*, *vsèvprék*; priredni: *čézinčéz*). Sklopi s *koli-* imajo en naglas ali dva (*kdòrkóli/kdorkóli*). Od števnikov so večnaglasni tisti, ki vsebujejo enice od 20 naprej (*devétintrideset*, *dvéstòti*, *dvátisoči*) (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 57; 2000: 209–210, 231).

3.2 Pri zloženkah je naglas odvisen od pomena in besedne vrste, v *Slovenski slovnici* pa je vpeljal še merilo podrednosti in prirednosti. **Samostalniške** zloženke, ki so tvorjene iz dveh samostalnikov in se njihove zloženosti zavedamo, so večnaglasne (*živínozdrávník*, *kínodvorána*), v nasprotnem primeru so enonaglasne (*kolodvòr*, *nosoróg*, *vinógrad*) (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 56). Kasneje kot merilo uvede dejstvo, da gre za samomedpanske zloženke (*živínozdravnik* ← *zdravnik* za *živíno*) (gl. Toporišič 2000: 66, 208).

Dvonaglasne so tudi velelniške zloženke (*kázipót*) in zloženke, ki imajo v prvem delu glavni števniki (*énodejánpa, dvádnéven, štirinogát*). Če pa je v podstavi vsaj en pridevniški, glagolski ali zaimenski del, je zloženska enonaglasna (*krivokljún, smrdokávra*) (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 56) oz. prvi del izgubi naglas (*jajcevd, starovéren, klečepláditi*) (Toporišič 2006: 151). V *Slovenski slovnici* je med primeri pri podrednih samostalniških zloženkah edina enonaglasna *áerotaksi* (gl. Toporišič 2000: 193).

Od **pridevniških** zloženk imajo po dva naglasa tiste, katerih prvi del je »nekak prislovni prilastek« (atribut) (*cerkvénopolítíčni, družbenoekonómski*), ter tiste z glavnim ali nedoločnim števnikom ali kazalnim zaimkom v prvem delu (*dvóspólen, věčbeséden, nékajdnéven, tostránski*), če pa je pomen posameznih sestavin zatrt, so enonaglasne (*enoglásen*). Enonaglasne so pridevniške zloženke, pri katerih je vsaj en del podstave glagolski, pridevniški ali zaimenski (*bistrogled, odkritosrčen*) (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 56). Kasneje kot merilo uvede dejstvo, da gre za samomedpanske zloženke (*sívozelén*) (gl. Toporišič 2000: 66, 208). Pri pridevniških zloženkah je medpona nenaglasna, razen ko je osnova prve sestavine zloženke nezložna (*dvódnéven, triléten, dvéléten, stóclánski*) (Toporišič 2006: 151). Dva naglasa imajo zloženke, ki imajo v podstavi samostalnik in izpeljani pridevnik (*literárnogzgodovínski, cerkvénoupráven*)¹³ (Toporišič 2006: 151).

Od **glagolskih** zloženk so samomedpanske zloženke dvonaglasne (*sámouprávljati, sámouresničeváti*) (Toporišič 2000: 226).

- 3.3 Za **samostalniške in pridevniške sestavljenke** velja, da so dvonaglasne tiste, katerih pomen je predvidljiv iz posameznih sestavin (*prábábica, prědtékna, mímónaráven, pòdsekretár, nájlepši, něstár*). Če se je pomen sestavljenke od njenih pomenskih sestavin oddaljil, je sestavljenka enonaglasna (*neslán, neúmen, antikríst*). (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 56–57).

Od **glagolskih** sestavljenk so dvonaglasne le tiste s predpono *pred-* (*prědnapéti*) (Toporišič 1967: 133–135; 1969: 56–57).¹⁴ Predponski glagoli so le enonaglasni,¹⁵ obstaja pa nekaj izjem, npr.: *sòustvárjati, ántedatírati, prědnapéti, prótiagírati* itd. V *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000: 227) navaja naslednje glagolske sestavljenke: *dò-* (*dòzavarováti*), *kò-* (*kòeksistírati, kòpilotírati, kòreferírati*), *kóntra-* (*kóntraindicírati, kóntraobveščeváti*), *nàd-* (*nàdocenjeváti*), *pò-* (*pònaročiti*),

13 Pri *cerkvénoupráven* gre morda za zloženko iz dveh pridevnikov v podstavi (Toporišič 2006: 151).

14 Vidovič Muha (2011: 74) opaza, da imajo v SSKJ dva naglasa le tiste glagolske sestavljenke (*prědpakírati, prědpriprávit*), »katerih podstava predponskih obrazil je morfem *pred* v pomenu časovnega prislova *prej* [...] Mogoče bi bilo dvonaglasnost utemeljevati s prevzetostjo (kalkiranostjo iz nemščine) sestavljenk s časovnim pomenom predpanskega obrazila.« V SSKJ sta poleg omenjenih dveh glagolskih sestavljenk dvonaglasni še *prědgrěti* in *prědgrěvati*.

15 Toporišič (2006: 151) sklepa, da so ti glagoli v resnici izpeljanke, nastale iz predložnih glagolskih zvez, npr. *pásti na* (*sovražnika*) → *napásti* (*sovražnika*) ipd.

pòd- (*pòdocenjeváti*), prê- (*prêfabricírati*), prèd- (*prèdnapéti*, *prèdpríprávit*), rè- (*rèelegírati*), sò- (*sòoblikováti*, *sòobčútiti*).

Prislovne sestavljenke so dvonaglasne (*nèhoté*) (Toporišič 2000: 231).

Toporišiču (2006: 158) so **prave sestavljenke** le tiste, ki imajo naglašeno predpono, saj predpona nadomešča polnopomensko sestavino podstave. Če je ni, gre pa za tvorjenko iz predložne zveze (*obgláviti* ← 'spraviti ob glavo').

- 3.4 **Izpeljanke** iz večnaglasnic obdržijo število naglasov (*hidrobiológinja* ← *hidrobiológ*) (Toporišič 2000: 66, 193–194).

4 OBRAVNAVE ADE VIDOVIČ MUHA

Vidovič Muha piše o večnaglasnicah v svoji monografiji (2011). Izhaja iz ugotovitev Toporišiča, Bajca, Breznika, Škrabca in Miklošiča. Razpravlja predvsem o naglasu zloženek. Število naglasov je pri njih odvisno od števila predmetnopomenskih besed v skladenjski podstavi (SPo) in od slovničnega razmerja med njimi. Pri prirednem slovničnem razmerju je naglasov toliko, kolikor je predmetnopomenskih sestavin v SPo, pri podrednem slovničnem razmerju je naglašena tista sestavina zloženke, ki je v SPo jedrna. Pri podrednih zloženkah o naglasu odločata tudi oblika podredne sestavine ter oblika besedotvornega procesa (Vidovič Muha 2011: 110–111, 188).

O Toporišičevem »občutku« za zloženost pravi, da gre za to, da je tvorjenim morfemom še mogoče poiskati besedne oz. besednozvezne ustreznike v skladenjski podstavi (SPo) ter da je pomen tvorjenke prekriven s skladenjskopodstavnimi ustrezniki – tedaj je zloženka dvonaglasna (Vidovič Muha 2011: 189).¹⁶

- 4.1 Pri **podrednih zloženkah** je glavno merilo za število naglasov to, ali je podredni del SPo tvorjen. Če je ta tvorjen, je zloženka večnaglasna (*najémódajálec* ← *dajálec najéma*; *odrédbodajálec*, *posojílojemálec*, *brónastobárven*, *bakrénopólt*, *jájčastolisten*, *mléčnobárven*, *petéroogláti*, *dvójnojámasti*), sicer je zloženka enonaglasna, naglašen je le tisti del, ki je nastal iz jedrne sestavine SPo (*zobozdravník*¹⁷ ← *zdravník za zobé*; *kolodvór*, *ogljíkovodík*, *dvogláv*, *dvobárvni*, *tridnévni*, *enonaglásni*, *enolétni*). Dvonaglasne so tudi (zlasti) samostalniške zloženke, ki imajo samo enomorfemsko končniško homonimno obrazilo; pri tem gre za prevzet besedotvorni vzorec, saj so zloženke kalkirane ali polkalkirane (*ávtocestá*, *ánanaslikér*, *ávtofurgón*, *ávtokártá*, *ávto mehánik*, *kínoamatér*, *pěšpólk*) (Vidovič Muha 2011: 111, 228–229, 254, 295–296).

16 »[T]emeljno pravilo izhaja iz spoznanja, da je vedno naglašen tisti korenski morphem v besedotvorni podstavi, ki je nastal iz jedra stavčnega določujočega člena v SPo« (Vidovič Muha 2011: 189).

17 Ker je sestavina *zob-* iz netvorjenega samostalnika, ta del zloženke ni onaglašen, jedrni del *zdravník* pa ohrani svoj naglas.

Po Adi Vidovič Muha so zloženke dvonaglasne, če je glagolski morfem v SPo na drugem mestu, v besedotvorni podstavi (BPO) pa na prvem, četudi so brez priponskega morfema (*cvílimóžek* ← možek, {ki} cvíli{-ø}; *klátivítez* ← vitez, {ki se} klátí{-ø}). Če pa je vrstni red glagolskega morfema v SPo in BPO enak, potem je naglašen le drugi, neglagolski del zloženke (*tresogláv, srborít, kažípót*). Načeloma pa velja pravilo, da so enonaglasne zloženke tiste, ki imajo pripono soglasniško ali pa glasovno prazno. Ključna za število naglasov tvorjenke so sredstva besedotvornega procesa (Vidovič Muha 2011: 189).

4.2 Medponsko-priponske zloženke so praviloma enonaglasne, naglas je na desnem določujočem delu BPO, predpona je neizpeljana (*samodéjen, samohôdec, samogôvor, samohôten*); gre za stare zloženke, saj jih zasledimo že pri Metelku, Miklošiču in Brezniku (Vidovič Muha 2011: 192). Poudariti je treba, da niso vse zloženke s seznama s prvo sestavino *sam(o)-* enonaglasne (Vidovič Muha 2011: 211–215). Deloma se potrjuje pravilo o dvonaglasnosti tistih zloženek, katerih podredni del je tvorjen: *samovláda – sámovládánie*. Zloženke, ki imajo samo medponsko obrazilo, so dvonaglasne, z naglasom na določujoči sestavini *sam-* (*sámoanalíza, sámocenzúra, sámodisciplína*) (Vidovič Muha 2011: 300). Podobno velja za naglas pri števnikih: če je v SPo glavni števnik netvorjen, je zloženka enonaglasna (*dvobárvni, tridnévni*) (Vidovič Muha 2011: 254).

4.3 Priredne zloženke imajo toliko naglasov, kolikor je predmetnopomenskih (= polnopomenskih) besed v njeni skladenjski podstavi (Vidovič Muha 2011: 110–111, 313).¹⁸

5 BESEDOTVORNA POLEMKA

Med Jožetom Toporišičem in Ado Vidovič Muha se je glede besedotvorne teorije vnela polemika.¹⁹ Glede naglasa Toporišiča (2006: 166–167, 170) moti, da pri Adi Vidovič Muha niso dvonaglasne zloženke/sestavljenske, ki imajo v prvem delu števnik. Vidovič Muha (2011: 430–431) zavrača Toporišičevo mero, da na število naglasov zloženke vpliva besedna vrsta v podstavi, bistvena je morfemska zgradba tvorjenke. Svojo naglasno teorijo vidi kot odgovor na pomanjkljivo Toporišičevo.

¹⁸ V SSKJ so nekateri primeri dvomorfemskih medponsko-priponskih zloženek enonaglasni (*srbohrvaški*). V SSKJ sta enonaglasna tudi *gluhoném*, v eSSKJ pa še *gluhoslép*.

¹⁹ Prispevki so objavljeni v monografijah obeh avtorjev (gl. Toporišič 2006; Vidovič Muha 2011).

6 OBRAVNAVA V AKTUALNIH SLOVARJIH IN V PRAVOPISU – KRATKA PRIMERJAVA

Obravnava večnaglasnosti v SSKJ je deloma naslonjena na Toporišičevo (2006: 167) teorijo. V drugi izdaji slovarja ni sprememb glede večnaglasnosti. V uvodu k Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika (SNB) v uvodu ni podatka o kategorijah besed, ki so večnaglasne, in o merilih za večnaglasnost, čeprav primeri v slovarju so (*sámohranílec*). V SP 2001 (gl. § 1026–1038) beremo o večnaglasnosti v poglavju Naglas v besedotvorju. V Konceptu eSSKJ (2015: 13) je navedeno, da bodo za slovar z metodo izvedene raziskave, med drugim se bo raziskovalo tudi število naglasov pri posameznih besedah (npr. *flómáster* – *flómáster*). Ker je eSSKJ rastoči slovar, še nima izoblikovanega uvoda, v Konceptu eSSKJ pa merila za določanje večnaglasnosti niso določena.

Na podlagi seznama iztočnic iz SP 2001 smo primerjali večnaglasnost po posameznih besedotvornih tipih, in sicer v SP 1950, SP 1962, SSKJ, SP 2001 in SSKJ². Odstopanja so pri sestavljenkah, saj npr. *nemoralen* v SP 1950 in SP 1962 ni dvonaglasna, v novejših slovarjih pa je. V vseh slovarjih je dvonaglasen *nadučítelj*. Dvonaglasnost pri sklopih opušča SP 1962, kar kažeta primera *enaindvajset* in *nebodigatreba*, ki sta v drugih slovarjih dvonaglasna. Nekaj več razlik je pri zloženkah, saj so te v SP 1962 pretežno enonaglasne (izjema npr. *Bréznik-Ramóvš*), izstopa pa tudi primer *živinozdravnik* v SP 2001, kjer je enonaglasen, v drugih slovarjih pa dvonaglasen. Pri zloženkah, ki so v SP 2001 enonaglasne, ni sprememb v SSKJ² ali glede na starejše stanje. Nadaljnja primerjava stanja v posameznih slovarjih in delih ni smotrna, saj glede na ohlapna merila težko izpeljemo pravila glede večnaglasnosti.

7 SODOBNA FONOLOŠKA TEORIJA

Vprašanja večnaglasnosti v slovenščini se je z vidika metrične fonologije pri obravnavi prozodične besede lotil Jurgec (2007: 183). V metrični generativni fonologiji²⁰ je prozodična beseda (ω) fonološka enota v prozodični hierarhiji,²¹ prominentnost je v njej organizirana na ravni primarnega besednega naglasa. Prozodična beseda nosi primarni naglas, sekundarni naglas je določen na nivoju sto-

20 V klasični generativni fonologiji je bil naglas obravnavan kot lastnost segmenta, metrična fonologija pa dokazuje, da naglašenost ni inherentna lastnost posameznega segmenta. Metrična fonologija raziskuje prominentne odnose med zlogi. Nekateri zlogi so krepkeje izgovorjeni kot drugi, torej obstaja hierarhija med njimi: najkrepkeje izgovorjeni zlog nosi glavni ali besedni naglas. Praviloma se dva zaporedna zloga družita v stopico, v kateri je eden izmed zlogov vedno močnejše izgovorjen, torej krepek, drugi pa šibek. Posamezna stopica lahko nosi ali glavni ali sekundarni naglas, stopice se družijo v prozodično besedo (Hall 2000: 271–278).

21 Prozodično hierarhijo sestavljajo v zaporedju od hierarhično najnižje do najvišje naslednje enote: segment < mora < zlog < stopica < prozodična beseda < fonološka fraza < intonacijska fraza < stavek (Jurgec 2007: 172).

pice. Za slovenščino Jurgec (2007: 179–183; 2010) ugotavlja, da je sekundarno naglašen vsak drugi samoglasnik levo in desno od (primarno) naglašene, npr. *Sarajevo* /'sarajevo/, *Kolorado* /'kolo'rado/. Primarni naglas je enak besednemu naglasu, kot ga poimenuje strukturalna slovnica, sekundarni naglas pa je posledica govornega ritma (Jošt 2016: 31).

Glede večnaglasnic nas zanima le število primarnih naglasov pri tvorjenkah. Značilnost prozodične besede je tudi končna nezvenečnost. Z njo lahko dokažemo, da je tvorjenka sestavljena iz dveh ali več prozodičnih besed, kar pomeni, da ima več naglasov. Oglejmo si pojav na primeru *kvizoddaja*. Beseda se izgovori kot /kvis.o.da.ja/. Če bi bila to ena prozodična beseda, bi se /z/ izgovoril zveneče, saj mu sledi zveneči glas, tj. samoglasnik /o/. V tem primeru pa se /z/ izgovori kot [s], kar se lahko zgodi le na koncu prozodične besede. Pojav nam jasno pokaže, da je zloženka *kvizoddaja* sestavljena iz dveh prozodičnih besed, torej ima dva (primarna) naglasa. Jurgec (2007: 185–187) pravi, da so potemtakem vse slovenske zloženske, ki so sestavljene iz več prozodičnih besed, večnaglasne. Glede na intonacijsko enoto je najbolj prominenten zadnji naglas prozodične besede, nato sledi naglas prve prozodične besede in šele nato srednje (če je zloženka iz treh prozodičnih enot), npr. *aerofotogrametrija*, kjer je najbolj prominenten naglas na *-grametrija*, nato sledi naglas na *aêro-* in nato na *-fôto-*. Kritičen je do obravnave naglasa pri Adi Vidovič Muha.²²

Zaradi naglasa pri sestavljenkah je treba omeniti še naglašenost klitičnih besed (breznaglasnic) v slovenščini. Te se pred zvenečim glasom ne razzvenečijo, npr. *nad očeta* [nado'tfeta], zato gre za eno prozodično besedo. Čeprav so predpone enake pravim klitikam, nekatere kljub končni nezvenečnosti nosijo primarni naglas. Gre za posledico oblikoskladnje in ne fonologije. Jurgec (2007: 187) zato predlaga odvisne fonološke besede, kjer je nepredložni del besede samostojna prozodična beseda, celotna tvorjenka (predpona + osnova) pa je del druge, višje prozodične besede: *nadočeta* ['nɒd[o'tfeta]_ω]_ω.

Fonetično raziskavo glede naglasa pri zloženkah in sestavljenkah je na podlagi gradiva iz SP 2001 z merjenjem kolikosti samoglasnikov naredila Kaja Jošt (2016) in ugotovila, da so obravnavane zloženske sestavljene iz dveh prozodičnih besed, zato imajo dva primarna naglasa; pri sestavljenkah pa se je pokazalo večje odstopanje, kar kaže na to, da so predpone oz. predponska obrazila lahko naglašena ali nenaglašena, kar je teoretično predpostavil že Jurgec (2007: 187).

22 »Vidovič Muha tako deli zloženske glede na naglas v razmerju do medponskega morfema: če se ta ujema s končnico prve besede, gre za dvojni naglas, sicer pa ne (torej ima [aŋ'gora'vɔwna] dva naglasa, [ʒivinozdraw'nik] pa enega). Taka delitev je izjemno problematična iz strogo fonoloških razlogov, saj sta ta dva primera tipološko enaka s stališča fonologije (končna nezvočnost). Tudi čisto teoretično se zdi precej neverjetno, da je naglašenost enega morfema odvisna od oblike drugega morfema in njene podobnosti s tretjim.« (Jurgec 2007: 186)

8 ZAKLJUČEK

Dozdajšnja obravnava večnaglasnosti je bila pretežno vezana na besedotvorno teorijo, glasoslovna analiza pa (razen v Jurgec 2007; 2010; Jošt 2016) še ni bila opravljena. Kot piše Saška Štumberger (2015: 765), bi bilo treba za bodočo slovarsko obravnavo izmeriti in določiti število naglasov pri zloženkah. Dodajmo še, da bi se to storilo tudi za sestavljenke in sklope, saj je treba vprašanje večnaglasnosti obravnavati celovito. Odgovor je treba iskati s pomočjo akustične fonetike in metrične fonologije. Predlagam, da se pripravi premišljen izbor besedja in se posname izgovor skupine govork in govorcev standardne slovenščine. Izbrano besedje bi govorci izgovarjali v stavčno nevtralnem okolju, tj. na sredini stavka, saj sta začetek in konec stavka običajno poudarjena (tematska progresija). Akustično bi izmerili izgovorno jakost (glasnost), višino osnovnega tona (F_0) in dolžino potencialno naglašanih samoglasnikov (gl. Kager 2007; Cantarutti – Szczepek Reed 2022); tako bi določili število naglasov in njihova razmerja. Na podlagi meritev bi v okviru metrične fonologije oblikovali slovnični opis večnaglasnosti standardne slovenščine. Takšna teoretična podlaga bi omogočila enotno in realnejšo predstavitev podatkov o številu naglasov v slovaropisju ter hkrati dopolnila splošno fonološko teorijo.

LITERATURA

- Adelung 1781** = Johann Christoph Adelung, *Deutsche Sprachlehre: zum Gebrauche der Schulen in den Königl. Preuß. Landen*, Berlin, 1781.
- Bajec 1952** = Anton Bajec, *Besedotvorje slovenskega jezika III: zloženke*, Ljubljana: SAZU, 1952.
- Breznik 1916** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celovec: Družba sv. Mohorja, 1916.
- Breznik 1934** = Anton Breznik, *Slovenska slovnica za srednje šole*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1934.
- Breznik 1982** = Anton Breznik, *Jezikoslovne razprave*, ur. Jože Toporišič, Ljubljana: Slovenska matica, 1982.
- Cantarutti – Szczepek Reed 2022** = Marina N. Cantarutti – Beatrice Szczepek Reed, Stress and Rhythm, v: *The Cambridge Handbook of Phonetics*, ur. Rachael-Anne Knight – Jane Setter, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, 159–184.
- Dajnko 1824** = Peter Dajnko, *Lehrbuch der Windischen Sprache*, Gradec, 1824.
- Hall 2000** = T. Alan Hall, *Phonologie: eine Einführung*, Berlin: de Gruyter, 2000.
- Jošt 2016** = Kaja Jošt, *Večnaglasnice v slovenščini*, magistrsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2016.
- Jurcec 2007** = Peter Jurcec, *Novejše besedje s stališča fonologije: primer slovenščine*, doktorska disertacija, Tromsø – Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2007.
- Jurcec 2010** = Peter Jurcec, O prihodnosti fonologije slovenščine in v Sloveniji, v: *Izzivi sodobne- ga jezikoslovja*, ur. Vojko Gorjanc – Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010 (Razprave FF), 13–34.
- Kager 2007** = René Kager, Feet and metrical stress, v: *The Cambridge Handbook of Phonology*, ur. Paul de Lacy, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 195–227.
- Koncept eSSKJ** = Nataša Gliha Komac idr., *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: ZRC SAZU, 2015.

- Miklošič 1875** = Franc Miklošič, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen II: Stammbildungslehre*, Wien: W. Braumüller, 1875.
- Perušek 1890** = Rajko Perušek, *Zloženke v novejši slovenščini*, Novo mesto, 1890.
- Pleteršnik [1894–1895] 2006** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar I–II*, ur. Metka Furlan, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.
- SNB** = *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, www.fran.si, dostop 15. 9. 2020.
- SP 1935** = Anton Breznik – Fran Ramovš, *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Znanstveno društvo, 1935.
- SP 1950** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU, 1950.
- SP 1962** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: DZS, 1962.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, www.fran.si, dostop 15. 9. 2020.
- SS 1956** = Anton Bajec – Rudolf Kolarič – Mirko Rupel – Jakob Šolar, *Slovenska slovnica*, Ljubljana: DZS, 1956.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, www.fran.si, dostop 15. 9. 2020.
- SSKJ²** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*, www.fran.si, dostop 15. 9. 2020.
- Šekli 2013** = Matej Šekli, *Zgodovina obravnave zloženek v slovenščini*, v: *Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina: ob 80-letnici prof. dr. Martine Orožen in 85-letnici akad. prof. dr. Jožeta Toporišiča*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013, 236–263.
- Škofic 2003** = Jožica Škofic, *Gorenjščina v delih p. Stanislava Škrabca*, v: *Države, pokrajine, narodi, ljudstva in njih kulture ter znanosti v Škrabčevih delih: Škrabčeva misel IV: zbornik s simpozija 2002*, ur. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 2003, 157–169.
- Škrabec 1994a** = Stanislav Škrabec, *Jezikoslovna dela 1*, ur. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 1994.
- Škrabec 1994b** = Stanislav Škrabec, *Jezikoslovna dela 2*, ur. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 1994.
- Škrabec 1998** = Stanislav Škrabec, *Jezikoslovna dela 4*, ur. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 1998.
- Štumberger 2015** = Saška Štumberger, *Priredne zloženke v slovaropisju*, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015, 759–766.
- Toporišič 1967** = Jože Toporišič, *Besede z dvema naglasoma*, v: *Jezikovni pogovori II*, ur. France Vurnik, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1967, 128–135.
- Toporišič 1969** = Jože Toporišič, *O eno- in večnaglasnosti nekaterih besednih kategorij*, *Jezik in slovnstvo* 14.2 (1969), 51–59.
- Toporišič 1978** = Jože Toporišič, *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*, Maribor: Obzorja, 1978.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000.
- Toporišič 2006** = Jože Toporišič, *Besedjeslovne razprave*, Ljubljana: ZRC SAZU, 2006.
- Vidovič Muha 2011** = Ada Vidovič Muha, *Slovensko skladenjsko besedotvorje*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.
- Vidovič Muha 2019** = Ada Vidovič Muha, *Iz zgodovine slovenskega besedotvorja*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019.
- Vodnik 1811** = Valentin Vodnik, *Pifmenofst ali Gramatika sa Perve Shole*, Ljubljana: Eger, 1811.

SUMMARY

Multiple Stress in Slovenian Linguistics: Derivation and a Phonological Overview

This article presents a discussion of multiple stress in Slovenian linguistics chronologically from the nineteenth century until today and proposes a solution to this linguistic issue. It focuses on the relationship between multiple stress and derivation because linguists connect the number of stresses in a lexeme with the structure of the derived word or word-formation class. The first mentions of a stress hierarchy in Slovenian date back to the beginning of the nineteenth century, when Dajnko presented primary and secondary stress. He was probably following the German linguist Adelung. Later, Slovenian linguists connected the number of lexical stresses with the word-formation class and the speech style or rhythm. Škrabec, for example, predicts two stressed syllables for vocative and imperative verb forms. A lack of theory about the number of primary stresses in compounds can be observed in lexicographic and orthographic works through the twentieth century. Toporišič and later Vidovič Muha tried to address the issue in the framework of the early generative word-formation theory. Their systematization was criticized by Jurgec. He presented the solution in the framework of metric phonology, which addresses the prosodic hierarchy. This article follows Jurgec and proposes experimental acoustical measurements of loudness, pitch (F_0), and duration of potentially stressed vowels in compounds. In that way, one can determine the hierarchy of syllables and describe the stress patterns in Slovenian compounds based on metric phonology. This would contribute to the future representation of compound stress in Slovenian dictionaries and to general phonology.